

NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT ELEMZÉSEK – 2015/11

1581 Budapest Pf. 15 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58 e-mail: svkk@uni-nke.hu
ISSN 2063-4862

Átfogó akcióterv az iráni nukleáris dosszié rendezésére

Az iráni nukleáris kérdés 2002-ben került a nemzetközi közösség napirendjére, és 2015. július 14-én a P5+1, vagy más néven E3+3 (az ENSZ Biztonsági Tanácsának öt állandó tagja és Németország), illetve Irán végre megállapodásra jutott az atomprogram rendezésével kapcsolatban.¹ A 2002 óta eltelt több mint 12 év során az iráni atomprogram rendkívül komoly fejlődésen ment keresztül, kiépült a nukleárisfűtőanyag-ciklus minden eleme, amire válaszul egész szankciós rezsímet hívtak életre Teheránnal szemben.² Az Obama-adminisztráció hivatalba lépésével számottevően megváltozott az Egyesült Államok retorikája, és az elmúlt 20 hónapban lefolytatott intenzív tárgyalássorozat végül elhozta a régóta várt diplomáciai megoldást. Ez idő alatt a felek három, saját maguknak kijelölt határidőt szalasztottak el, és az utolsó pillanatig azzal fenyegették egymást, hogy felfüggesztik a tárgyalásokat, ha a végső megállapodás átlépi a Washington és Teherán által előzetesen meghúzott „vörös vonalakat”. A nehéz körülmények ellenére azonban sikerült egy olyan kompromisszumra jutni, mely tiszteletben tartja a felek által kijelölt határokat, és egyértelműen megteremti a lehetőséget arra, hogy a nemzetközi közösség szoros felügyelete mellett az iráni nukleáris kérdés ne jelentsen fenyegetést legalább a következő 15 évben.

A megállapodás tartalma

A megállapodásnak az egyik legfontosabb formai jellegzetessége, hogy rendkívül terjedelmes és részletes. A fő szöveg nagyjából 80 oldal hosszú, és ehhez kapcsolódik öt függelék olyan kérdésekre vonatkozóan, mint például a civil nukleáris együttműködés részletei, közös bizottság felállítása a vitás kérdések rendezésére, és egy menetrend a szerződés megvalósítására.

A szerződés jóváhagyását követően mindössze pár órán belül a Fehér Ház feltöltött az oldalára egy összefoglalót, melyben kiemelte a megállapodás legfőbb rendelkezéseit.³ Ennek megfelelően tartalmi szempontból a szerződés legfontosabb eredménye, hogy a jelenlegi 2-3 hónapról kitolja több mint egy évre az ahhoz szükséges időt, hogy Irán megépítse első atomfegyverét (amennyiben a politikai vezetés így döntene). Mindezt pedig úgy érik el a felek, hogy a nukleáris fegyverek fejlesztéséhez vezető valamennyi utat elvágják és/vagy számottevően korlátozzák a következő 15-25 évre.

Az első ilyen út a megfelelő mennyiségű magasan dúsított urán előállításának megakadályozása a Natanz és Fordo nevű urándúsító üzemekben. Szakértői becslések szerint Iránnak jelenleg 8-10 atombomba előállításához elegendő uránkészlete van (nagyjából tízezer kilogramm alacsony dúsítású urán). Ezt Teheránnak a szerződés értelmében 98%-kal kell majd csökkentenie (maximum 300 kilogrammal rendelkezhet a következő 10 évben), ami azt jelenti, hogy a készletek nagy részét vagy átalakítják, vagy kiviszik az országból (minden bizonnyal Oroszországba). Az urándúsítás szintje továbbá a következő 15 évben nem haladhatja meg a 3,67%-os szintet (ami messze elmarad a fegyverek gyártásához szükséges 90% fölötti dúsítási szinttől). Emellett a jelenlegi 19 ezer centrifugát le kell csökkenteni 6104 centrifugára a következő 10 évre, melyek kivétel nélkül Natanzban fognak működni, és a legöregebb illetve legkevésbé hatékony technológiának számító első generációs IR-1-es típusok lesznek (a már rendszerbe állított

¹ Joint Comprehensive Plan of Action. Full text of the Iran nuclear deal. *The Washington Post*. 2015. 07. 14.

² A történelmi előzményekről és az Átfogó Akciótervet előkészítő áprilisi keretmegállapodásról lásd részletesen: N. Rózsa Erzsébet: *Az iráni nukleáris keretmegállapodás. Külügyi és Külgazdasági Intézet*, T-2015/3. 2015. 07. 15.

³ The White House: *The Historic Deal that Will Prevent Iran from Acquiring a Nuclear Weapon*. 2015. 07. 14.

fejlettebb centrifugákat a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség ellenőreinek felügyelete mellett elraktározzák, és az ezeknél újabb típusok használata sem lesz megengedett a következő 10 évben). Végül pedig az urándúsítási tevékenységet Fordóban teljesen beszüntetik, és annak profilja csak kutatás és fejlesztés lesz.

Az atomfegyverek fejlesztéséhez vezető második út a plutónium gyártása. Ennek kapcsán a szerződés elrendeli a plutónium fűtőanyagú araki nehézvízműves reaktor újratervezését, azzal a céllal, hogy megakadályozza fegyverminőségű plutóniumkészletek előállítását. A reaktort ugyan máig nem helyezték üzembe, de az a plutónium fűtőanyag gyártása és a kiégett fűtőelemek tárolása is komoly proliferációs kihívást jelent. A megállapodás éppen ezért a már meglévő araki reaktor átalakítása mellett elrendelte, hogy Irán nem építhet új nehézvízműves reaktort a következő 15 évben, és az innen származó kiégett fűtőelemeket (időkorlát nélkül örökre) külföldre kell, hogy szállítsa újrafeldolgozásra.

Az utolsó út, melyet a szerződés elvágott, a titkos katonai célú program megakadályozása. E tekintetben kulcsszerep jut a megfigyelő és ellenőrző mechanizmusok szigorításának, illetve a verifikációért felelős Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (NAÜ) számára nyújtott kibővült hatásköröknek.

A verifikációs rezsim

A szerződés értelmében Irán vállalta, hogy a NAÜ ellenőreinek fokozottabb hozzáférést garantáló úgynevezett Kiegészítő Jegyzőkönyvet 25 évig alkalmazni fogja (a jegyzőkönyv tényleges ratifikációja az iráni törvényhozás döntésétől függ). Teherán továbbá abba is belement, hogy alkalmazza a NAÜ-vel kötött biztosítéki megállapodásoknak a 3.1 kiegészítését, amely szigorúbb jelentéstételi kötelezettséget ró Iránra minden meglévő létesítmény átalakítási szándéka és bármely új létesítmény építése esetén. Ennek a jelentéstételi kötelezettségnek már a tervezési fázisban eleget kell tenni, ami jóval komolyabb korlátot jelent, mint a hagyományos üzembe helyezést megelőző (minimum) 180 napos előzetes értesítési kötelezettség.

A NAÜ ellenőrei ezen túl bármely nukleáris létesítményt ellenőrizhetik, még az eddig hozzáférhetetlen katonai létesítményeket is. Ez ugyan Ali Khamenei ajatollah egyik legkomolyabb „vörös vonala” volt, e nélkül azonban az amerikai Kongresszus szinte kizárt, hogy valaha is jóváhagyná a megállapodást. A kompromisszum tehát az lett, hogy az ellenőrök kérhetik a hozzáférést bármely létesítményhez, az engedély azonban nem automatikus, Teherán kérheti az ellenőrzés szükségességének indoklását és halasztással is élhet.

A fokozott ellenőrzés továbbá a nukleárisfűtőanyag-ciklus minden elemére vonatkozik, a bányászattól kezdve a kiégett fűtőelemek elszállításáig. Így az ellenőrök képesek lesznek állandó megfigyelés alatt tartani a nukleáris program minden aspektusát, és garantálni, hogy a ciklus semelyik fázisban nem tűnik el hasadóanyag, és nem kerül egy katonai programot szolgáló titkos létesítménybe.

Mindezek betartása érdekében a NAÜ főigazgatója, Yukiya Amano különmegállapodást írt alá Iránnal, mely konkrét ütemtervet tartalmaz a múltbeli és jelenlegi vitás kérdések kivizsgálására. Ennek egyik első eleme egy részletes jelentés elkészítése lesz, melyet a NAÜ már kibővült jogköreit használva december 15-ig kell, hogy prezentáljon az iráni nukleáris program esetleges katonai dimenzióiról.⁴

A szankciók kérdése

A tárgyalások során talán a szankciók kérdése okozta a legtöbb fejtörést a feleknek. Ezen a területen ugyanis egyszerre több dolog nehezítette a kompromisszumos megoldást. Először is

⁴ Yukiya Amano: [IAEA Director General's Statement and Road-map for the Clarification of Past & Present Outstanding Issues regarding Iran's Nuclear Program](#). *International Atomic Energy Agency*, 2015. 07. 14.

fontos látni, hogy az Egyesült Államok szankciós rendszere Iránnal szemben nem kizárólag az atomprogramhoz kötődik, hanem olyan egyéb problémaköröket is érint, mint az emberi jogok kérdése, vagy a terrorista szervezetek támogatása. Az 1979-es iráni iszlám forradalom és az azt követő túsdráma után az Egyesült Államok több lépcsőben rendkívül robusztus szankciós rendszert épített ki Iránnal szemben, melynek egy részét elnöki jogkörben iktatták be, más elemeit pedig a törvényhozás hagyta jóvá. Ráadásul mind a törvényhozás, mind pedig a végrehajtó hatalom köreiben van egy már szinte „vallásos hit” a szankciók hatékonyságában. Mindezekből három dolog következik. Először is, rendkívül nehéz ezen a „vallásos hiten” felülkerekedni, ezért elég problémás a szankciók feloldásának időzítése, ami Irán esetében semmiképp nem lesz automatikus és csak bizonyos feltételek teljesülésekor fog megtörténni. Másodszor, „pusztán” a nukleáris megállapodás miatt nem lesz minden amerikai szankció feloldva, hiszen egyéb problémás kérdések továbbra is napirenden maradnak. Harmadszor pedig a szankciók feloldása nem történhet kizárólag elnöki jogkörben, hiszen éppen az Iránnak leginkább fájó szankciókat (például az energiahordozókra és a pénzügyi szektorra vonatkozókat) a törvényhozás hozta, és neki is kell jóváhagynia azok feloldását – itt tehát erősen meg van kötve az elnök keze, és adott esetben a szankciók feloldása eltarthat több hónapig vagy akár egy évig.

Ezzel szemben az Európai Unió által hozott szankciók, illetve az ENSZ BT határozatok nyomán beiktatott fegyverembargó és egyéb szigorítások feloldása számottevően „könnyebb.” Mindkét esetben kimondottan a nukleáris kérdésre válaszul születtek ezek a szankciók, ezért a megállapodás jó alapot teremt ezek feloldására. Ráadásul az EU esetében a szankciók komoly gazdasági érdekeket sértenek, az EU-s államok többsége ma is hivatalos diplomáciai kapcsolatokat ápol Iránnal, és a szankciók hiányában előnyös gazdasági szerződéseket köthetne iráni vállalatokkal és egyéb entitásokkal. Az EU és az ENSZ szemében tehát ezek a szankciók mindig is eszközök voltak egy olyan biztonságpolitikai kihívás kezelésére, melyet jelen megállapodás minden bizonnyal kezelni fog.⁵

Az eltérő szankciós „hagyományok” tükrében a felek végül abban állapodtak meg, hogy a szankciók feloldása szakaszos lesz, és ahhoz kötik, hogy Irán a NAÜ-vel kötött ütemtervben foglalt lépéseket mennyiben tartja be. Az ENSZ BT Iránnal szembeni határozatait ugyanakkor Teherán nyomására szinte azonnal hatályon kívül fogják helyezni, és napokon belül egy új ENSZ BT határozatot fogadnak majd el.⁶ Ez egyrészt arra hivatott, hogy megerősítse a P5+1 és Irán között született szerződés tartalmi elemeit, másrészt pedig arra, hogy fenntartsa bizonyos érzékeny katonai technológiákra vonatkozó korlátozásokat. A hagyományos fegyverekre vonatkozó ENSZ-embargó például még öt évig hatályos marad, és a rakéatechnológiákra vonatkozó embargó még nyolc évig lesz érvényben.⁷ Az Egyesült Államok és az EU által hozott szankciók közül a nukleáris programhoz kapcsolódók kerülnek majd fokozatos feloldásra. Ezek azonban az Egyesült Államok esetében nem érintik a terrorizmussal és humanitárius kérdésekkel kapcsolatos szankciókat, és amennyiben Irán nem teljesíti szerződéses kötelezettségeit, mind az ENSZ, mind az EU-s és az amerikai szankciók újra életbe lépnek. A szerződés szerint, ha Irán megszegi a kötelezettségeit, akkor az ENSZ-szankciók automatikusan újraindulnak tíz éves hatállyal (ami meghosszabbítható még öt évvel), míg az EU-s és az amerikai szankciókat korlát nélkül be lehet újra iktatni bármeddig.

Ennek kapcsán kulcsfontosságú lesz a szerződésben foglalt vitarendezési mechanizmusok működése. A felek ugyanis egy nyolcfős bizottságot állítottak fel a vitás kérdések rendezésére: az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, az Európai Unió, Franciaország, Irán, Kína, Németország és Oroszország részvételével. Itt bárki jelezheti aggodalmát bármilyen ügyben, és egyszerű többséggel döntenek majd az adott kérdés rendezéséről. Ha bármelyik fél nem elégedett a döntéssel, akkor az ENSZ BT elé viheti az ügyet, melynek 30 napon belül lépnie kell, ellenke-

⁵ Személyes „off the record” interjú egy gazdasági szankciók témakörével foglalkozó nemzetközi szakértővel 2015. július 14-én.

⁶ Geoghegan, Tom – Hills, Mike – Gold, Ashley: [Iran nuclear deal as it happened](#). *BBC News*, 2015. 07. 14.

⁷ Jahn, George – Lee, Matthew: [Iran nuclear deal: Fine 'new chapter' or 'historic mistake'?](#) *AP News*, 2015. 07. 14.

ző esetben a szankciók automatikusan újraélednek. Az Egyesült Államok szempontjából tehát fontos ütőkártya (és ez jól jöhet majd a törvényhozás meggyőzésekor is), hogy ha gyanú merülne fel Iránnal kapcsolatban, akkor egy esetleges orosz–kínai–iráni koalíció még nem lesz elegendő a szankciók újraélesztésének megakadályozására. A felállított bizottságnak ráadásul 65 napja lesz a viták kivizsgálására, ami jóval hatékonyabb eljárás, mint ami a NAÜ-re jellemző (ahol egy-két kérdés kivizsgálása akár évekig is elhúzódhat).

Hazai és nemzetközi reakciók a megállapodásra

Július 14-e egyértelműen az iráni megállapodásról szólt, és az online sajtóorgánumokat elárasztották a bejegyzések. A P5+1 képviselőiben az EU külügyi főképviseelője, Federica Mogherini, míg iráni oldalon Mohamed Dzsavád Zaríf külügyminiszter lépett ki a kamerák elé délelőtt 11 után nem sokkal. Onnantól, hogy megtették a hivatalos bejelentést a megállapodás megszületéséről, egészen délután 4-ig több, mint 200 ezer Twitter-bejegyzés született az iráni nukleáris tárgyalások „hashtag” címszó alatt.⁸ Érdekes volt azonban, hogy ez a formátum nem csak átlagembereknek nyújtott fórumot véleményük kifejezésére, hanem politikusok is itt osztották meg első reakcióikat a tárgyalások eredményéről. Így tehát láthattuk, hogy a 2016-os amerikai elnökválasztáson induló republikánus jelöltek kivétel nélkül elítélték a megállapodást, Marco Rubio például egyenesen petíciót indított a szerződés ellen.⁹ Jeb Bush túl engedékenynek nevezte a szerződést,¹⁰ míg Mike Huckabee szégyenteljesnek titulálta a megállapodást (és az egész Obama-adminisztrációt), ígéretet téve arra, hogy elnökként ő kiáll majd Izrael mellett, és ha szükséges, kész akár katonai erőt is alkalmazni Iránnal szemben.¹¹ A demokraták ezzel szemben elég jól fogadták a megállapodást, és olyan vezéregyéniségek, mint Hillary Clinton, Joe Biden, Barbara Boxer, Dianne Feinstein vagy Ed Markey sorra pozitívan méltatták a tárgyalások eredményét. Obama elnök fehér házi beszédében hangsúlyozta, hogy ez egy jó megállapodás, ami nem a bizalmon fog alapulni, hanem verifikáción. Kiemelte, hogy sikerült minden Amerika számára fontos elemet megvalósítani: azaz Irán előtt az összes atomfegyverek irányába vezető utat elzárták, és ezt most először ellenőrizni is tudják. Ha pedig kihágást észlelnék, akkor a szankciók azonnal visszahelyezhetők. Obama emellett figyelmeztette a Kongresszust arra is, hogy kész megvétózni bármilyen törvényt, amely aláássa a megállapodást.¹²

Iráni oldalon Zaríftot hősként emlegették, perzsa történelmi figurákhoz hasonlították, és a megállapodást a Nixon–Kína-nyitáshoz, illetve a berlini fal leomlásához fogható történelmi eseményként azonosították. Estére Teheránban több köztér megtelt ünneplő tömegekkel. Fontos elismerést jelentett, hogy a katonai létesítmények ellenőrzése és az ENSZ-embargó feloldása kapcsán elég kemény álláspontot megfogalmazó Ali Khamenei ajatollah is üdvözölte a megállapodást, és megköszönte a tárgyalók kemény munkáját.¹³ Haszan Rouhání elnök hivatalos beszédében szintén méltatta a megállapodást, és egy „új fejezetről” beszélt a nyugati világ illetve Irán között. A média által szintén rendkívül felkapott lett, hogy az iráni nukleáris kérdést „szükségtelen krízisként” aposztrofálta, ugyanakkor Obamához hasonló optimizmussal ő is elmondta, hogy ez egy jó megállapodás, hiszen Irán valamennyi célkitűzése megvalósult: a nukleáris programot folytathatják (bizonyos korlátok között), a szankciók feloldásra kerülnek, és az Irán-ellenes ENSZ határozatokat szinte azonnal hatályon kívül helyezik.¹⁴

⁸ Twitter: [Nuclear Talks](#). 2015. 07. 15.

⁹ Twitter: [Marco Rubio](#). 2015. 07. 15.

¹⁰ Twitter: [Jeb Bush](#). 2015. 07. 15.

¹¹ Twitter: [Mike Huckabee](#). 2015. 07. 15.

¹² Obama, Barack: [The Historic Deal that Will Prevent Iran from Acquiring a Nuclear Weapon](#). *The White House*. 2015. 07. 14.

¹³ Geoghegan, Tom – Hills, Mike – Gold, Ashley: [Iran nuclear deal as it happened](#). *BBC News*, 2015. 07. 14.

¹⁴ Rouhani, Hassan: [Iran nuclear talks: President Hassan Rouhani statement](#). *BBC News*, 2015. 07. 14.

A tárgyalásokban részt vevő P5+1 államok vezetői egytől egyig pozitívan nyilatkoztak az eredményekről, még az az Oroszország és Kína is, amelyek egyébként több szempontból károsulnak a megállapodással. Mindkét ország szerette volna, hogy az ENSZ-fegyverembargókat azonnal oldják fel, hiszen potenciális katonai beszállítói Iránnak, és az embargóval komoly üzleti lehetőségektől esnek el. Oroszországnak például a mai napig van egy függőben lévő S-300-as légvédelmi rakétarendszerre vonatkozó megállapodása Iránnal, amit a jelenlegi megállapodás értelmében továbbra is „jegelni” kell. Azt ugyanakkor kiemelték, hogy a fegyverembargót az ENSZ BT a kijelölt öt évnél korábban is felfüggesztheti, ha Irán teljesíti kötelezettségeit.¹⁵

Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnök ugyanakkor a várakozásnak megfelelően elítélte a megállapodást, „történelmi baklövésnek” nevezte, és kijelentette, hogy Izrael mindent meg fog tenni a maga védelme érdekében.¹⁶ Ezzel párhuzamosan a washingtoni központú izraeli lobbicsoportok is komoly aggodalmaiknak adtak hangot. A megállapodást ellenzők körében a legfontosabb félelmek a szankciók megszüntetéséből felszabaduló pénzügyi forrásokhoz kötődnek. Iránnak jelenleg mintegy 100 milliárd dollár értékben vannak befagyasztva pénzügyi forrásai, melyből Teherán, Izrael és számos öböl menti állam (mindenekelőtt Szaúd-Arábia) szerint is, síita radikális csoportokat fog támogatni és terroristákat fog pénzelni, ami felboríthatja a régió hatalmi egyensúlyát. Az olajembargó végével ráadásul komoly állami bevételekhez juthat az energiahordozók eladásából, és a legszigorúbb nukleáris korlátozások 15 éves lejáta után mindezeket a pénzügyi tartalékokat visszaforgathatja egy nagyszabású katonai (nukleáris) programba, még fejlettebb centrifugákat megvéve és fegyverkezési versenyt indukálva az egész Közel-Keleten.¹⁷

A szerződés gyakorlati megvalósítása

A szerződés gyakorlati megvalósításában iráni oldalon valószínűleg nem lesznek problémák. Ali Khamenei „vörös vonalait” és céljait egyértelműen figyelembe vették és megvalósították a tárgyaló felek: egyetlen nukleáris létesítményt sem zártak be, nincs feltétel nélküli látogatás katonai létesítményekben, valamint a kutatás és fejlesztést sem kellett Iránnak feladnia. Emellett, az irániak által képviselt tárgyalási keretet már előzetesen jóváhagyta a parlament, és a nemzetbiztonsági, illetve a politikai elit is támogatta a benne foglaltakat. Mindezek tükrében jó esély van arra, hogy a szerződést valóban átültessék a gyakorlatba. (Ha például a Bush-adminisztráció idején prioritást élvező „zéró dúsítás” korlátozás bekerült volna a szerződésbe, már mindjárt más lenne a helyzet.)¹⁸

A problémás oldal inkább az Egyesült Államok lesz. Az áprilisi keretmegállapodást követően a Kongresszus elfogadott egy olyan törvényt, melynek értelmében felülvizsgálati joguk van az iráni nukleáris szerződés felett. Eszerint 60 napot kapnak a szerződés átvizsgálására és meghallgatások szervezésére, majd pedig mindkét házban szavaznak a megállapodásról. Amennyiben nem találják megfelelőnek a szerződés szövegét, törvényben vonhatják meg a jogot Obama elnöktől a szerződés teljesítéséhez szükséges szankciófeloldás végrehajtásához. Ezt követően ez a törvényjavaslat az elnök elé kerül, amit ő egyértelműen meg fog vétőzni (ahogy ezt július 14-i beszédében is jelezte). Ahhoz, hogy a nukleáris megállapodás végrehajtását ellehetetlenítő törvény mégis átmenjen, mindkét házban kétharmados többségre lesz szükség az elnöki vétő felülírásához. Ez ugyanakkor jelenleg egyik házban sem garantált.

A legbefolyásosabb republikánus törvényhozók, mint John Boehner (a Képviselőház vezetője), John McCain (a Szenátus Fegyveres Erők Bizottságának vezetője), vagy Bob Corker (a Szenátus Külügyi Bizottságának vezetője) egytől egyig elítélően beszéltek a megállapodásról,

¹⁵ Geoghegan, Tom – Hills, Mike – Gold, Ashley: [Iran nuclear deal as it happened](#). *BBC News*, 2015. 07. 14.

¹⁶ Mitnick, Joshua: [Netanyahu Calls Iran Deal 'Historic Mistake'](#). *The Wall Street Journal*, 2015. 07. 14.

¹⁷ Jahn, George – Lee, Matthew: [Iran nuclear deal: Fine 'new chapter' or 'historic mistake'?](#). *AP News*, 2015. 07. 14.

¹⁸ Tabatabai, Ariane: [After a historic nuclear agreement, challenges ahead for Iran](#). *The Bulletin of the Atomic Scientists*, 2015. 07. 14.

és azt állították, hogy Obama túl sok engedményt tett Iránnak, s ez a megállapodás csak kitolja a fegyverprogram kezdő dátumát, de nem képes azt megakadályozni. Ráadásul aggodalmukat fejezték ki a dúsítási tevékenység engedélyezése és azon dollármilliárdok sorsa miatt, melyhez Irán a szankciók feloldása után újra hozzáférhet.¹⁹ Ennek ellenére egyelőre nem valószínű, hogy bármelyik házban képesek lennének a kétharmados többség megszerzésére az iráni megállapodás aláaknázásához. A 435 fős Képviselőházban jelenleg 188 demokrata és 246 republikánus ül (plusz egy hely üres), ebből a szerződést ellenzőknek 290 támogatóra van szükségük az elnöki vétó felülírásához, Obamának pedig elég 146 támogató a blokkoló kisebbséghez. Mivel a tavasz folyamán 151 képviselő írásban fejezte ki támogatását az iráni nukleáris tárgyalások előrehaladtát és a keretmegállapodást illetően, egyelőre nem látni, hogy a szerződést ellenző (elsősorban republikánus) blokk miként kerekedhetne felül. Hasonlóan bizonytalan a helyzetük a 100 fős Szenátusban, ahol 54 republikánus, 44 demokrata és 2 független szenátor ül jelenleg. Itt a szerződést ellenzőknek 67 szavazatra van szükségük az elnöki vétóval szemben – jól látható tehát, hogy számos demokrata szenátort is meg kellene győzni arról, hogy az elnökkel szemben szavazzon. Ráadásul nincs garancia arra sem, hogy minden republikánus szenátor olyan rossznak tartja majd az iráni megállapodást, hogy le akarja szavazni a megvalósítását.

A zászló tehát egyelőre az elnöknek áll, és ha a nyár folyamán megrendezésre kerülő kongresszusi meghallgatásokon kellően erős érveket sorakoztatnak fel az iráni megállapodás mellett, akkor az valószínűleg felülkerekedik majd az amerikai törvényhozás szkeptikus tagjain. Ami a pontos menetrendet illeti, Bob Corker szerint nem valószínű, hogy szeptember előtt sor kerülne a szavazásra.²⁰ Ezt követően az elnöki vétó szinte azonnal várható, ami után a Kongresszusnak hasonlóan rövid idő áll majd rendelkezésére a kétharmados többség összegyűjtésére.

A megállapodás lehetséges hatásai és következményei

Ha a megállapodást sikerül átültetni a gyakorlatba, akkor annak több pozitív következménye is lehet. Egyrészt lehetőség nyílik az Egyesült Államok és Irán számára olyan mindkettőjük számára fontos regionális válságokban való együttműködésre, mint Irak és Szíria helyzetének stabilizálása és az ISIS elleni küzdelem, vagy olyan konfliktusok rendezésére, mint a jemeni válság.

A szankciók feloldása továbbá az iráni lakosság mindennapi életében is komoly javulást eredményezhet. Az elmúlt majd tíz évben bevezetett szankciók hatására az infláció mértéke 40%-ra ugrott, számos gyógyszerhez nehezen vagy egyáltalán nem lehet hozzáférni, és az iráni lakosok számára egyes nyugati vízumok megszerzése is igen problémás.²¹ A szankciók feloldásával azonban az iráni gazdaság jó eséllyel új lendületet kapna, a külföldi tőke megjelenése pedig hozzájárulhatna a korrupció csökkentéséhez és az olyan paramilitáns politikai erők szerepének visszaszorításához, mint a Forradalmi Gárda.²²

Globális szinten a kőolaj világgpiaci ára már a megállapodás megszületésének hírére 2%-ot esett. A szankciók feloldásával ugyanis Irán minden bizonnyal komoly exportörként fog kilépni a nemzetközi piacokra, és a megnövekedett kínálat lefelé fogja nyomni az árakat. Szakértői becslések szerint 2015 folyamán a szankciók feloldásának hatására Irán napi szinten 250 ezer és 500 ezer hordó közötti kitermelést produkálhat, ami 2016 közepére elérheti akár a napi 750 ezer hordónyi kőolaj-kitermelést is.²³

Végül pedig a vállalati szektor számára – különösen olyan helyeken, mint Európa, Oroszország vagy Kína – rendkívül fontos fejlemény, hogy újra megnyílik az iráni piac. Az európai nagy-

¹⁹ Geoghegan, Tom – Hills, Mike – Gold, Ashley: [Iran nuclear deal as it happened](#). *BBC News*, 2015. 07. 14.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Tabatabai, Ariane: [After a historic nuclear agreement, challenges ahead for Iran](#). *The Bulletin of the Atomic Scientists*, 2015. 07. 14.

²³ Johnson, Christopher – Samanta, Koustav: [Poll - Iran oil exports could jump by 60 percent in a year](#). *Reuters*, 2015. 07. 14.

vállalatok közül a Peugeot már jelezte is, hogy érdekelnék beruházási lehetőségek és gazdasági megállapodások Iránban. Itt azonban az európaiak számára kulcskérdés lesz, hogy az Egyesült Államok milyen ütemben oldja fel a szankciókat. Az európai vállalatok többsége ugyanis az Egyesült Államokban is tevékenykedik, és nem valószínű, hogy megkockáztatná az amerikai működési engedélyük elvesztését azáltal, hogy még egy „feketelistán” lévő iráni vállalattal vagy pénzügyekkel kötnek megállapodást. Hiába siet tehát az ENSZ és az EU, a nagyfokú gazdasági összefonódások miatt tényleges tartalmánál sokkal nagyobb jelentőséget kap az amerikai szankciók feloldásának kérdése. Ha azonban ezek a szankciók is feloldásra kerülnek, akkor az valóban komoly gazdasági növekedést idézhet elő, nemcsak az amerikai, de éppen a licencek miatt számos külföldi nagyvállalat együttes megjelenésével. Így tehát ezen a területen is kulcsfontosságú lesz a nagyfokú transzatlanti koordináció és a szankciók párhuzamos feloldása.²⁴

Konklúzió

Összességében az iráni nukleáris megállapodás nem tökéletes, és valóban megenged számos olyan technológiát Iránnak, melyek a Bush-adminisztráció idején például fel sem merülhettek volna (például bármilyen urándúsítási kapacitás). 2002 óta azonban a szankciók ellenére az iráni atomprogram is komolyan kibővült, amit egyáltalán nem lehet figyelmen kívül hagyni. A jelenlegi körülmények között, úgy tűnik, nincs kilátás ennél erősebb megállapodás tető alá hozására, ráadásul az áprilisban elfogadott keretmegállapodáshoz képest a nyugati világ számára üdítő, hogy minden akkor megfogalmazott keretszám és prioritás benne maradt a szerződés szövegében – sőt, itt-ott még szigorúbb is lett a feltételrendszer Irán számára. Ez a kompromisszumos szerződés²⁵ tehát még mindig sokkal jobb, mint a másik alternatíva, mely egy továbbra is sok titkos elemet tartalmazó atomprogramot jelentene, korlátok nélküli fejlődéssel, rengeteg bizonytalansággal, egy nagyon limitált nemzetközi ellenőrző rezsim mellett. Ráadásul, ha a megállapodás valóban működik, akkor annak kölcsönösen előnyös következményei lehetnek a nyugati világ és Irán számára egyaránt.

Igaz, hogy a nukleáris programra vonatkozó legfőbb technikai korlátozások 15 éven belül lejárnak, és Irán ezt követően újra legálisan „turbózza fel” atomprogramját, ez ugyanakkor a megerősített ellenőrzési mechanizmusok 25 éves hatálya miatt csakis szoros nemzetközi figyelem mellett történhet meg. Ráadásul számos garancia van beépítve a rendszerbe, ami a megállapodás megszegése esetén automatikusan életre hívja a feloldott szankciókat. Éppen ezért (az esetleges engedmények ellenére) ez egy igenis erős és ellenőrizhető megállapodás, amelyből a szélesebb nemzetközi közösség valamennyi tagja profitálhat, és amelynek köszönhetően 35 év után végre rendeződhet a kapcsolat az Egyesült Államok és az Iráni Iszlám Köztársaság között.

²⁴ Személyes „off the record” interjú egy gazdasági szankciók témakörével foglalkozó nemzetközi szakértővel 2015. július 14-én.

²⁵ Itt azért fontos megjegyezni, hogy Irán a jelek szerint sokkal több kompromisszumra volt hajlandó, mint tárgyaló partnerei, és beadta a derekát számos olyan „vörös vonalként” aposztrofált ügyben, melyek feladása a tárgyalások egyes korai fázisaiban teljesen elképzelhetetlennek tűntek. Lewis, Jeffrey: *It's a Damn Good Deal*. *Foreign Policy Magazine*, 2015. 07. 14.